

el tractament de la *i* germànica, en contrast amb la data més tardana dels gots de la monarquia de Toledo; també em sembla superflu de fer-hi intervenir (si no és amb caràcter molt auxiliar) la influència de *SPINA*.

DERIV.: *Esquenada*. *Esquinaço* 'columna vertebral' des de Benasc («se ha trencau el *esquinaso*», Ferraz, 57) seguint cap a Gistau i Bielsa (*eskinádo*, 1965). *Esquenal*. *Esquenall* 'carenada de la serra', Verdaguer, «los raigs del sol s'havien anat escorrent per l'*esquenall* de les serres», P. i Mass. (*Tras. p. l. S.*, 34). *Esquenar*; *esquenadora*. *Esquenejar*. *Esquener*; *esquenera*.

Esqueneta; *fer esqueneta* 'parar l'esquena perquè un altre hi pugui, per enfilar-se en algun lloc': «apar que la serp monstre, per estrafé un cometa, / s'enarborà ab ales d'incendis al cel blau, / o que, a l'assalt pujant-hi, s'hi fessen *esqueneta* / escardalencs dimonis, rebuig del negre cau», *Atl.* I (p. 58). D'aquesta expressió em sembla ser producte *fer cascaneta* 'entomar, ajudar algú a baixar d'allà on s'ha enfilat, parant-li l'esquena': que ja usà el Rector de Vallfogona i se'n serví Verdaguer en escrits juvenívols: «de un a un baixaren abressadets al tronc, fent-los los de baix *cascaneta* per què no prenguessen mal» (*Escr. Inèdits*, 1958, I, 120): probablement degut a encreuament amb *fer la cadireta* perquè encara que no siguin estrictes sinònims, l'acció de fer això i la de fer *esqueneta* s'han de combinar per facilitar el descens. *Esquenut* [S. XIV].

CP.T.: *Esquenablanc*, *-blanca*. *Esquendret*. *Esquenamoll*. *Esquena-romput*. *Esquenatort*. *Esquenatrencar*. *Esquenabastit*, grafiat err. *-vestit* per *AlcM*.

Esquèndil, *esquendilada*, V. *escàndol* *Esquener*, *-era*, *esqueneta*, *esquenut*, V. *esquena* *Esquer*, V. *esca* *Esquer*, *-erra*, V. *esquerra*

ESQUERA, ant. 'formació de combat', primitivament 'unitat de tropes en tal formació', pres del fr. arcaic *eskierre* id., i aquest del fràncic **SKARA* 'destacament', 'colla, munió de gent', cf. a-al. ant. *skara*, b-al. i neerl. mitjans *sc(h)are*, id., esc. ant. *skor*, *skari*, 'tro-pa', també empatentat amb l'ags. *scéaru* i angl. *share* 'porció assignada en lot', *to share* 'repartir, compartir'. □ 1.ª doc.: fi S. XIII, Desclot.

«Lo almirall de les vint-e-quatre galeres, que viu que aquestes demanaven batalla --- mès-se en *esquera* ab les 24 galeres ---», Desclot (*NCl.* v, 66.17). En Muntaner és freqüent: «les tarides eren totes encastellades, meteren-se en *esquera* per defendre» (§ 275, Casac. VIII, 22.12); encara que una part dels mss. confon el mot amb *esquerra* o *escala* (d'aquest veg. també un altre passatge d'un ms. de Desclot, en *DBal.*), els altres passatges de Muntaner ens mostren els diferents usos guerrers del mot, especialment en la frase de locució modal *esquera feita*: «féu tocar les trompes e les nacres, e començaren a entrar, *esquerra* feyta, per lo port, totes <les galees> enfrenellades la una ab l'altra», «com fo davant Nàpols, ell ordonà de metre's en cuns de batalla, *escala* feyta de les galees», i no sols parlant d'operacions navals sinó d'hostilitats terrestres: «a l'alba del dia ells vaeren venir lo compte

Ner, *esquerra* feyta, e ordonades ses bataylles»; i s'hi troben casos més pròxims al paper primitiu del mot, designant, amb caràcter més independent, tant la unitat de tropa com la formació de batalla: «com ells vaeren que a de veres se feya, les galees de pisans van exir de la *esquera*, e van arborar, e en roda ab lo vent, qui era fresc, van-se metre en mar e pensaren de fugir» (Muntaner, ed. Buchon, cap. 83, 113, 275, 67).

Es reporta també a la lluita terrestre la *Cròn.* del Cerimoniós: «la davantera ferí en los enemics, qui havien fetes tres *squeres* de batalles e ells los reberen fortment, que totes els senyeres dels rics hòmens foren derrocades» (així en el ms. C, I, 29.27, ed. Pagès, p. 37, mentre que A i l'ed. Bofarull (47) porten (*es-squeres*); però realment la major part dels nostres textos l'apliquen a la lluita naval: «les tres galees dels Geneveses preseren gran don, enaxí que les dues ne foren desbaratades e rapades tro a popa --- e lavors tornaren-se'n totes dotze a la lur *esquera*; e les nostres set, a la nostra», «meseren-se en la espona de la nostra *esquera*», a. 1325 (Finke, *Acta Arag.* III, 498, 499), «aquelles 25 galees que són stades en Cathalunya e en les illes de Mallorca, són estades ací dues vegades e venien *squera* feta e ab senyera desplegada», a. 1354 (*BABL* v, 91).

Naval o terrestre, de tota manera no hi ha prova vàlida en els nostres textos que el nostre mot s'hagi aplicat mai a grups o colles pacífiques d'homes o dones, car són nulles les proves que creu poder-ne donar *AlcM* (obrint per a això una inexistent acc. 2).¹

Aquest mot nostre antic no és un germanisme català sinó pres del francès arcaic *eskierre* (*eschiere*), en francès antic normal *eschiere*; la forma *eskierre*, conservada en els dialectes normand i picard, hagué de ser general en temps preliteraris (amb *k* ja pronunciada palatal *ç*) fins als temps carolingis, i del francès carolingi s'estengué per Europa amb el vocalisme francès a penes adaptat al de les llengües germanes: d'ací oc. ant. *esqu(i)eira*, it. *schiera* i fins potser el cast. ant. *escue(l)la* (si bé encreuat aquest amb un altre mot). En efecte la forma del mot germànic era *SKARA*, evidentment fràncic, i el canvi de la *k* solament pot explicar-se per la fonètica del francès. L'italià va ampliar després el significat d'aquest vell francesisme guerrer, fent-lo extensiu a colles de gent ciutadana. No fóra inconcebible suposar que en català preliterari hi hagués hagut alguna cosa d'això, però fóra una suposició sense cap base, car el sentit dels derivats següents pot partir també de l'acc. *batallera*.²

DERIV.: *Escarot* 'escamot (de bestiar)', tort. (BDC III, s. v.), que a Flix i Seròs em precisaven com a constant de quinze o vint caps (1935), maestr. («porció, estol de persones o d'animals que 's' dissiparen de la multitud», GaGirona, *Voc.*, 289), partint de la idea de 'escamot de gent armada', amb el trivial canvi de *esquerot* en *escarot*: «la nova a son capdill li porten de que han vist *escarots* de moros» (*Seidia*, 238); en el Priorat canviat en *askiròt* (partint, sembla, d'un vocalisme aprovençalat **esqueirot*), amb el sentit de 'colla (d'abelles) que eixama' (El Lloà, 1936).